

Syndrom

Tilsluttet Norges handikapforbund

Nr. 1 - 1994

I første rekke fra v.s: kasserer Anne - Marie Jensen, styremedlem John Andrén og sekretær Snefrid Skaar Olsen.

I andre rekke fra v.s : Nestleder Hermod Telebond, styremedlem Frode Salvesen, styremedlem Lars Kristian Hille og leder Roald Fønnes

ÅRSKONFERANSEN 1994.

Årskonferansen 1994 ble avholdt på Quality Airport Hotell i Stjørdal 15. - 17. april. Tilstede fra NHF var Ivar Gundersen og Geir Løchsen. Fredag ettermiddag var avsatt til "Lokallagene i arbeid" hvor Geir Løchsen holdt et foredrag om organisasjonsutvikling. Han fortsatte på lørdag og det var for mange av oss meget lærerikt. Hovedstyret vil benytte seg av hans kunnskap senere.

ÅRSKONFERANSEN

Hovedstyret foreslo for årskonferansen at Ivar Gundersen ble valgt som møteleder, dette ble enstemmig godkjent. Til protokollskrivere var det forslag på Anne Berit Somby og Harald Tufthaug. Disse ble enstemmig valgt.

ÅRSBERETNING FOR 1993.

Årsberetningen ble gjennomgått punkt for punkt og årskonferansen godkjente den. Regnskapet ble gjennomgått og godkjent samt at budsjett for 1994- 95 ble tatt til orientering.

Årskonferansen valgte følgende områder det må satses på i denne perioden:

- * Opprette fagråd.
- * Styrke aktiviteten i lokallagene
- * Styrke kommunikasjonen mellom lokallagene.
- * Opprette lokallag i alle fylker
- * Utvikle likemannsarbeidet
- * Drive aktiv medlemsverving
- * Arbeide for rehabiliteringstilbud
- * Arbeide for bedre trygderettigheter
- * Samarbeide med andre organisasjoner f.eks. fagbevegelsen.
- * Drive med informasjonsarbeid og opplysningsarbeid
- * Synliggjøring i fagblader.

Ovenforstående punkter er ikke i prioritert rekkefølge men er like viktige. Handlingsplanen ble med korreksjoner enstemmig godkjent.

VALGET

Valgkomiteens leder Snefrid Skaar Olsen la frem en enstemmig innstilling fra valgkomiteen. Valgkomiteen la også frem for årskonferansen de innkomne forslag fra lokallagene som viste hva de hadde prioritert.

Årskonferansen foretok så valgene som ga følgende resultat:

leder :	Roald Fønnes	Hordaland
Nestleder:	Hermod Telebond	Hedmark
Sekretær	Snefrid Skaar Olsen	Østfold
kasserer:	Anne Marie Jensen	Nordland
Styremedl:	John Andrén	Telemark
	Lars Kr. Hille	Vest-Agder
	Frode Salvesen	Aust-Agder
Varamedl:	Nils R. Kirkvik	Troms
	Trond Ceeberg	Vestfold
	Arne G. Paulsen	Øsfold

De øvrige resultater vil komme i protokollen fra årskonferansen.

Lederens hjørne er på siste side (8.)

Den nye Redaktørens presentasjon:

Styret har utnevnt undertegnede som redaktør for "Syndrom".

Navn: Harry Ulich,
Adr.: Roggesvei 40
5062 Bønes, Tel: 55 12 16 71

Før yrkesskaden var jeg fagaarbeider i det grafiske fag Litograf. Medlem og tillitsverv i Grafisk-LO. Med senere praksis fra reklamebyrå som produksjonssjef, konsulent og selvstendig næringsdrivende i grafisk.

Innledningsvis vil jeg takke styret i LFFL for tilliten.

Samtidig håper vi at "du" vil delta i utformingen av vårt medlemsblad med kritiske og nyttige leserinnlegg. Dette vil være et verdifullt korrektiv i arbeide som red. "Syndrom" skal dessuten være et speil og binde-ledd for en tverrgående kommunikasjon mellom medl., lokal lagene og hovedstyret.

Prinsipielt foretrekker vi en uinnskrenket demokratisk ytringsfrihet under ansvar. Men "Syndrom" må også respektere norsk lov om ytringsfrihet, samtidig som vi må bevege oss innenfor normale og anstendige rammer som er nedfelt i pressens "Vær varsom plakat".

Dette betyr at redaktøren har taushetsplikt overfor alle henvendelser som blir oversendt, med ønske om diskresjon, samtidig har red. rett til å beskytte sine kilder. Red. kan reservere seg mot å bruke kontroversielt og uetter-

ettelig stoff. I slike tilfeller returneres dette med forklaring eller forslag til endringer. M. a. o. vi må ha en gjensidig respekt.

Samtidig som vi i all fordragelighet "må ha det høyt under taket" i "Syndrom". Endelig ansvar for utgivelsen av "Syndrom" påhviler det sittende styret LFFL v/leder og ansvarlig red. Roald Fonnes.

Hva vil vi med "Syndrom"?

Dette er en utfordring til leseren, hvor du som hovedperson må være med i en meningsutveksling som kan skape en nyttig debatt og et leserverdig medlemsblad.

Ditt engasjement med "Arbeidsmiljøskader" kan være motivert ut fra at du selv har en skade forårsaket av løsemidler - gass - støv - kjemikalier eller andre stoffer. Du kan være pårørende, helse-personell, venn, eller fagforeningsmedlem til noen som har skader.

Uansett motiv er det nyttig at "Syndrom" får innspill fra flere grupper.

Personlige erfaringer fra et lokalt LFFL arbeide har vist at vi kan gjøre mye for hverandre på det sosiale og det vennskapelige plan. Samtidig er det viktig at vi påvirker samfunnets holdninger til vår gruppe.

Offentlige organer som skal behandle våre behov og rettigheter mangler ofte nødvendig forståelse og kunnskap.

I arbeidslivets organisasjoner kan vi se tendenser til en positiv utvikling.

Her kan det vises til LO - advokat Lars Olav Skårberg sin artikkel i dette nummer.

Mange har dessuten etterlyst innledning til debatt som ble arrangert av Bergen Kjemiske Arbeiderforening og AOF 27.11.93. Derfor er dette vedlagt "Syndrom" som innstikk. Jeg må be om at dette oppfattes delvis som historie,

og delvis som aktuelt. (NB. les "Kommentar i ettertid").

Kort sagt, - vær ikke redd for å sende dine kritiske syns-punkter på "Syndrom, LFFL, NHF eller andre forhold som opptar deg

Red.

INNHOLD

Syndrom nr.1. - 94.

Førsteutsendelsen av dette nummer måtte makuleres. Omstendighetene har derfor skapt forsinkelse som ikke kan lastes de fungerende redaktører, eller LFFL sitt styre. NHF er informert sentralt.

Dette nummer side 1. har prioritert LFFL sitt årsmøte 94 med presentasjon av det nye styret.

Side 2. presentasjon av nyutn. red. Side 3. LFFL medlem E. Søraas fremsetter betimelige spørsmål og forslag på sidene 4-5-6 og 7. LO-adv. Lars Olav Skårberg gir oss nyttige råd: Hvordan skal vi gå frem i trykkesystemets irrganger?

Syndrom nr. 2 - 94

Neste nummer vil forhåpentlig få en bedre geografisk spredning, hvor vi vil bl.a. belyse to rettsaker for LFFL medlemmer, en løsemiddelskadet og en sveisegasskadet.

Red.

MEDLEMMENE MÅ FÅ RÅD- OG VEILEDNINGSTILBUD

LFFL må gi medlemmene hjelp og støtte og arbeide mer offensivt for deres interesser.

På årskonferansen holdt Geir Løchen fra NHF et interessant og lærerikt foredrag om organisasjonsutvikling. Han fremholdt bl.a. hvor viktig det er å klarlegge NÅ-situasjonen og konkretisere de mål en ønsker å nå. Det er en kjent sak at mange medlemmer er av den oppfatning at LFFL har gjort for lite for å ivareta deres interesser.

LFFLs viktigste mål er å arbeide for medlemmer og pårørende. En må da ha klart for seg hva som er deres ønsker å behov. Medlemmene trenger støtte og hjelp til å nå frem i det medisinske apparatet for å få riktig diagnose. De trenger hjelp til å nå frem i trygdevesenet for å oppnå sine rettigheter. De trenger hjelp til å bedre sine sosiale relasjoner og bedre forholdet til pårørende. Pårørende trenger også hjelp og støtte.

Hvordan kan foreningen nå disse mål?

Organisasjonen må arbeide aktivt ovenfor det medisinske miljøet for å få bedre diagnosemulighetene, og få innarbeidet en praksis som fører til bedre og mer entydige spesialistklæringer. En må arbeide aktivt ovenfor trygdemyndighetene for å få bedre trygde-rettigheter og lettere nå frem i systemet. En må gi tilbud om likemannshjelp for bearbeiding av negative følelser og egeninnsikt. En må gi pårørende tilbud om å komme sammen og dele erfaringer og gi hverandre støtte. Det er lokallagene som må gi medlemmene tilbud for det er der medlemmene er. Landsstyret må gi lokallagene opplæring slik at de kan ivareta medlemmene.

NHF har gitt opplæring i likemannsarbeid og noen lokallag er

godt i gang med dette. Mange medlemmer har hatt stor nytte av dette arbeidet. Det må være en oppgave for det nye Landsstyret å sammen med NIF få lært opp like-mannsarbeidere i alle lokal-lag. Gjennom likemannsarbeidet får en god innsikt i hvor vanskelig det kan være å nå frem med å få diagnose og trygderettigheter. Slike enkeltsaker egner seg dårlig til drofting i likemannsgruppe, og det er heller ikke dette likemannsarbeidet er beregnet på. Lokallagene bør derfor opprette en Råd- og Veiledningsgruppe som kan hjelpe i vanskelige saker - som har kjørt seg fast i systemet. En slik gruppe bør bestå av 2-3 noenlunde "oppegående" personer som har yrkesmessige bakgrunn i arbeid med løsemidler, og derved har forståelse for løsemiddeleksponering i mengde, tid og omfang.

Medlemmet må selv henvende seg til lege og/eller sykehus, samt til trygdekontor og forlange å få ut journaler og dokumenter. Dette har en full rett til. Råd- og Veiledningsgruppen må så - sammen med medlemmet - gå gjennom papirene og gjøre seg en oppfatning av om medlemmet har klart å få frem relevante forhold for saken om løsemiddeleksponering og helseplager. Det viser seg ofte at så ikke er tilfelle. Papirene inneholder ufullstendige eller manglende opplysninger, og viktige forhold for å kunne bedømme saken har medlemmet ikke klart å få frem. Dette skyldes antakelig at en pga. skaden ikke klarer å holde tråden gjennom hendelser. En klarer heller ikke å ordsette ting på en begripelig måte. Dessuten mangler ofte en klar forståelse av hva som er relevant for saken.

Veiledningsgruppen må så hjelpe medlemmet med å få oppklart/avklart ufullstendige og manglende opplysninger og sette dette opp skriftlig. En må også følge

saken opp gjennom medlemmet. Men medlemmet må selv bringe eventuelle nye opplysninger til trygdekontor og/eller lege og be om ny behandling. Veilederne skal ikke ta over saken for medlemmet, men være en støtte og hjelp til å nå frem i systemet. Jeg vil tro at dette også vil være til hjelp for saksbehandlerne på trygdekontoret.

En skal også være klar over at medlemmet ikke alltid har rett i sin forståelse av sine rettigheter og sin egen sak, og her må veilederne korrigere og oppklare misforståelser.

Råd- og Veiledere trenger opplæring for å kunne gjøre en skikkelig jobb. Dette må Landsstyret gi tilbud om. Jeg kan tenke meg at dersom det Fagråd som lenge har vært planlagt opprettet - omsider blir opprettet - så kunne det komme inn her. De fagpersoner rådet blir sammensatt av kunne stå for opplæringen, samtidig som det kunne være en bakenforliggende instans, og gi uttalelse i særlig kompliserte saker. Det viser seg ofte at problemer oppstår fordi sakene ikke er entydige i forhold til det regelverk de skal behandles etter, og dette kan resultere i lang behandlingstid og også i avslag.

Medlemmene har store forhåpninger om at det nye Landsstyret skal få utrettet mer for medlemmene enn det en har sett tidligere. Og jeg håper de tanker jeg har fremsatt kan bli til nytte i arbeidet for medlemmene.

Edith Søraas
Hordaland lag av LFFL

– Til minne –

Det var med sorg vi mottok meldingen om Gunnar Bach's død. Gunnar var alltid en blid og vennlig sjel som alltid så lyst på ting han kunne gjøre for oss som kjente han gjennom LFFL. Både i sin gjerning for Buskerud lag av LFFL og for alle oss andre som møtte han på konferanser og årsmøter i LFFL's regi.

Han var en primus motor for sitt lag i Buskerud, og det er med sorg i hjerte vi lyser fred over Gunnar Bach's minne.

– Til minne –

Det var med sorg vi mottok meldingen om Solveig Fjell's død. Solveig var sosionom i Norges Handikapforbund, og svært mange av våre medlemmer har fått en hjelpende hånd av Solveig. De av oss som var på besøk hos Solveig på hennes kontor "Palmehagen" fikk alltid et blidt og vennlig smil når vi kom.

Solveig arbeidet lenge for å få opprettet et fagråd for LFFL's medlemmer og saker. Dette var en av hennes store saker for LFFL som nå vil merkes aller først. Det er med sorg i hjerte vi lyser fred over Solveig Fjell's minne.

Dine rettigheter ved yrkesskade og yrkessykdom

AV LO-ADVOKAT
LARS OLAV SKÅRBERG

Det er få som har full oversikt over hva de har krav på fra trygden og fra forsikringsselskaper i forbindelse med yrkesskade og yrkessykdom. I denne artikkelen vil jeg gi deg noen tips om hva du bør tenke på når ulykken er ute.

TRYGD

Hvis du må gå over på uførepensjon bør du sjekke at trygden beregner pensjonen etter særreglene for yrkesskade. Det gir normalt høyere pensjon. Ofte må man mase for å oppnå slik beregning. Hvis du mener uførheten skyldes yrkesskade eller yrkessykdom bør du anke avslag på søknad om yrkesskadefordeler på uførepensjon inn for Trygderetten. Husk at ankefristen er seks uker. Trygdekontoret har skjema som du skriver anken på. Trygdekontoret har plikt til å hjelpe deg med utfylling av skjemaet.

Det hender trygden treffer vedtak om at uførheten eller invaliditeten dels skyldes andre forhold enn yrkessykdommen. Da får du bare delvis utbetaling etter særreglene for yrkesskade. For eksempel hevdes det ofte at lunge sykdom dels skyldes yrke og dels røyking. Trygderetten har flere ganger sagt at *det ikke skal skje noen fordeling dersom yrkesskaden er hovedårsaken til uførhet/invaliditet*. Hvis du mener yrkesmessige forhold er hovedårsaken bør du derfor anke slike vedtak.

Hvis du får avslag på søknad om uførepensjon bør du sjekke om avslaget

stemmer med tilråing fra lege. Du har rett til å se saksdokumentene. Husk at du har rett til pensjon ved uførhet helt ned til 15% i yrkesskade- og yrkessykdomssaker, mens det vanligvis kreves minst 50% uførhet. Innlever anken innen 6-ukersfristen hvis du er uenig i trygdens vedtak.

Vær oppmerksom på at inntekten på skadetidspunktet har betydning for beregningen av pensjon. Ofte setter trygden inntekten for lavt. Det skal stå i vedtaket hvilken inntekt som er brukt. Hvis den er satt lavere enn det du ville tjent uten skaden bør du anke vedtaket. Hvis skaden gjør deg minst 15% medisinsk invalid har du krav på yrkesskadeerstatning. Det er erstatning for "tapt livsutfoldelse". Når vedtaket kommer bør du forlange å se *legeuttalelsen i trygdesaken* som vedtaket bygger på. Trygdekontoret kan ikke nekte deg å se hvilken medisinsk invaliditetsgrad legen har satt. Ofte setter trygden medisinsk invaliditet lavere enn legen, og da bør du anke. Dette har også betydning for hva du oppnår i erstatning fra forsikringsselskap, fordi beregning av mænerstatning bygger på trygdens vedtak i yrkesskadesaken.

Noen ganger innhenter ikke trygden spesialistuttalelse for å få fastsatt invaliditetsgraden. I stedet sender de saken til sin rådgivende lege. Rådgivende lege setter da graden kun ut fra det som står i trygdens saksmappe. Noen ganger setter trygdekontoret graden uten engang å spørre rådgivende lege. Invaliditetsfastsettingen bærer ved begge varianter preg av "tenk på et tall"-metoden. Hvis ikke graden er

KOMMENTAR I ETTERTID

Etter lengre tids oppfordring er denne innledning til debatt vedlagt "Syndrom". Innlegget som ble godt mottatt på en konferanse arrangert av Bergen Kjemiske Arbeiderforening og AOF 27.11.93, ble også vedlagt fagforbundets årsmøteprotokoll. Så langt har dette vært en tankevekker, noe som har ført til positive reaksjoner og videre kontakt. Mens det derimot på det helse- og sosialpolitiske plan foreløpig går noe tungt, selv om debatten også der er kommet igang. Vi må fortsatt "stå på krava". Vi har selv betalt for våre rettigheter. Saklig kritikk, særlig selvkritikk skaper utvikling og fremskritt. "Snille barn får ikke, dersom de ikke krever sin rett og spør".

Harry Ulich

PS.

Dette må leses i lys av at det er et personlig produkt fra tiden for utnevnelsen av red.ansvar for Syndrom.

DS.

"VELFERDSTATEN"

Er det også et samfunn
for

arbeidsmiljøskadde?

Innledning til debatt ved Harry Ulich.
Nestleder i Hordaland lag av LFFL.

Symptomene

Hjernen og nervene

Hele nervesystemet risikerer skader som bl.a. kan føre til alvorlige psykiske plager.

Hjertet og blodet

Flere stoffer kan gi skader, bl.a. på bloddannende organer.

Nyrene

Det er påvist forandringer i nyrenes måte å fungere på.

Huden

Huden aufettes og blir overfølsom. Visse løsemidler kan trenge inn i kroppen gjennom huden.

Øynene

Løsemidler irriterer øynene.

Luftveiene

Løsemidler gir irritasjon i slimhinnene og kan forsterke symptomene ved luftveisplager.

Leveren

Det er mistanke om skadelig samvirke mellom alkohol og løsemidler.

Forplantningen

Risiko for fosterskader, spesielt i begynnelsen av graviditeten. Mistanke om at mannens og kvinnens kjønnsceller kan påvirkes.

Selv om ikke alle blir rammet, risikerer den som puster inn damp fra eller kommer i hudkontakt med løsemidler mer eller mindre alvorlige skader. Videre utover i boka vil vi gi utdypende informasjon om helsefarene for de utsatte organene.

KONFERANSE OM LØSEMIDDELSKADER ARRANGERT AV BERGEN KJEMISKE
ARBEIDERFORENING OG AOF.
AVHOLDT I FOLKETS HUS BERGEN 27.11.1993.

Presentasjon:

Mitt navn er Harry Ulich. Jeg er nestleder i Hordaland lag av landsforeningen for løsemiddelskadde. Vi er dessuten tilsluttet Norges Handikapforbund.

Først vil jeg takke for at vi er blitt innbudt til å fremlegge vår sak for dere. Dessverre er det svært sjelden vi får anledning til å presentere våre problemer i fagforeningene og fagbevegelsen generelt. Vi som er løsemiddelskadet kommer fra "golvet" i arbeidslivet og de fleste av oss er eller var organisert i LO.

Vi kan trygt si at vi er en utbrukt ressurs på arbeidslivets slagghaug.

Med en diagnose som løsemiddelskadd virker det som vi i tillegg til skaden, grunnet uvitenhet og feilinformasjon, er en mentalt sett tilsidesatt samfunnsgruppe.

Media og "journalismen" har skapt uheldige myter om oss som hjerneskadde vrak. Dette er en misforståelse som beror på overfladisk og uetterrettelig sensasjonlyst.

Symptomene våre kan ligne på aldersdemens med store individuelle variasjoner. Men vi har til felles at vi har svært lite energi og ressurser å gå på. Over korte tidsintervaller er vi fullverdige samfunnsborgere.

Vår gruppe har fått en såvidt lav status og anerkjennelse. Flere av våre medlemmer har t.o.m. måttet gå ut i pressen for å belyse sine problemer etter at LO sitt juridiske kontor har oversittet foreldelsesfristen, og har reist søksmål mot sine fagforbund,

Slike saker mot LO har til nå resultert i forlik hvor saksøkeren har måttet gå med på taushetsløfte, slik at andre skadde og allmennheten ikke skal få innsyn i forliksresultatene. Det er neppe noen overdrivelse å si at dette er klanderverdig.

Her må det sies at Kjemisk skal ha honnør for sitt engasjement i vår sak. Dere har hatt observatør på vår årskonferanse i landsforeningen og dere har støttet vårt arbeide økonomisk sentralt.

Dessverre er flertallet av våre fagforeninger lite engasjert. Årsaken kan være at de tror på velferdsstatens helsevesen, og at deres medlemmer som er blitt arbeidsmiljøskadet er oppfanget av det sikkerhetsnett som vi trodde og betalte på i vår yrkesaktive tid.

Uheldig er den som blir arbeidsmiljøskadet og havner i den lavprioriterte gruppen som kalles diffuse og kroniske lidelser. Dette er de grupper som helse og sosialpolitikere i dag ønsker å skjule i arbeids og sosialklientkøen. På den måten kan man få disse vekk fra trygdeetatens og Rikstrygdeverkets utbetalinger. Her står vi som enkeltindivider, sammen med den ekspertise som stiller våre diagnoser på nevrologi, psykologi og yrkeshygieneiske institusjoner, ganske maktesløse ovenfor det rådgivende og saksbehandlende byråkrati som avgjør våre saker uten å ha hørt eller sett pasientene.

Det faglige helsepersonell som har kontakt med oss, er ofte selv oppgitt over saksbehandlingen og at deres faglige vurderinger blir overprøvet og tilsidesatt på et eller annet kontor. Dette medfører at vi får en skam og skyldfølelse, fordi vi blir mistenkeliggjort som arbeidskye trygdemisbrukere. Dette kommer i tillegg til de lidelser og det økonomiske tap som skaden medfører. Dette har også fremkalt en diskriminerende holdning, hvor politikere og forvalterne selv stiller svake grupper opp mot hverandre i budsjettpolitikken.

I denne lille trykksaken som LFFL i Hordaland har laget '**DU STÅR IKKE ALENE**' - fremgår det sitat 'når du skal inn i alle offentlige instanser som avgjør dine - behov og rettigheter'. Dette er skrevet fordi vi ser klart og tydelig, at det blir en stadig tøffere kamp om mindre ressurser til dem som har behov for hjelp. Det er sosialpolitikkerne som legger opp de økonomiske rammene i budsjettet, - og her er det en alles kamp og anklager mot alle, og det hele ender helt nede hos den 'skyldige' pasienten. Diffuse skader som er usynlige og som ikke kan diagnostiseres ved objektive funn, og hvor helsevesenet ikke har adekvate tilbud, er lite interessant som populistisk sosialpolitikk. Den 20.11.1993, gikk professor Per Fugelli ut offentlig, og slaktet Sosialdepartementet for å drive en vanvittig hets mot de uføretrygdede. Han sier at vi stemples som "unnaturere" i en regelrett skremselspropaganda, og han frykter at vi til slutt blir sosialklienter.

For å påvise at vi er en manipulert gruppe, kan det vises til at i april i år sa en universitetsprofessor at tilgangen på nye uføretrygdede var redusert med 43% de siste 5 årene, fra 35% -til 20%. Han karakteriserer dette som dramatisk og hevder at årsaken er at disse blir skjult i køen av arbeidsledige.

Til tross for dette kan det dokumenteres med tall fra departementet at trygdebudsjettet for 1994 vil bli redusert med 6 milliarder grunnet endringer i regelverket. For uføre blir reduksjonen 2,3 milliarder og økte egenandeler m.m. 1 milliard. Da jeg i valgkampen konfronterte sosialministeren med dette hevdet hun at jeg var feilinformert og at antallet uføretrygdede hadde økt dramatisk i 80. årene, og dette måtte stoppes, sa hun. Sannheten er at 90.000 industriarbeidsplasser er gått tapt de siste 10 år og 55.000 de siste 4 år. Mange av disse var eldre. I tillegg kom fiskerikrisen i Finnmark. I skipsfarten er 45.000 nordmenn erstattet med utlendinger.

Den gang var situasjonen slik, at man skjulte arbeidsledighetstallene og arbeidsledighetsutgiftene i uføretrygden. Dette er sannheten om den desinformasjon som hele det norske folk blir servert. Slik blir de uføre utvalgt av politikerene som en kollektiv sydebukk i den manipulering som politikerene bedriver. Jeg beklager at dette var nødvendig å si fordi dette er grunnlaget for den viktigste fagpolitiske debatt fagbevegelsen står ovenfor i nær fremtid.

Umiddelbart før helsebudsjettet for 1994 ble fremlagt, kunne den nevnte professor motsi seg selv, ved å hevde i et panel at det var for lett og for lønnsomt å få uføretrygd.

Mot bedre viten må dette ha vært et bestillingsverk for at virkeligheten skulle passe til den politiske tåkelegging.

Jeg tror at den eneste objektive og uavhengige undersøkelse som er foretatt, er en hovedfagsoppgave i 1992 av Siri Mossin ved Institutt for Samfunnsmedisin Universitetet i Bergen, som sier: Av 183 personer med whiplash, fibromyalgi og løsemiddelskade hadde 83 % fått en forverret økonomi og 1% hadde fått en forbedring.

Vi ønsker, i likhet med dere, å kalle en spade for en spade. Vår sak er en fagpolitisk og helsepolitisk sak hvor vår tillit til alle forvaltningsledd er lik null. Både Fleksnes og Stutum kunne lage en underholdende farse om denne tragedien. Personlig tror jeg ikke at andre enn fagbevegelsen har makt og midler til å endre på dette. Vi som fremdeles er fagorganisert har mer bruk for solidaritet nå, enn den gang vi var yrkesaktive og selv kunne 'stå på krava.'

En gang sa jeg til en fagforeningsleder ' dere viser ikke denne gruppen mye oppmerksomhet'. Da svarte han 'ja, men dere har jo ALKAN'. Selv om likheten mellom alkoholskade og løsemiddelskade er stor, så er forskjellen den at vi ble skadet i arbeidslivet i uvitenhet, - og ikke på fritiden mot bedre viten.

Vi har dessuten ikke tørrlagte anonyme løsemiddelskadde som kan informere og hjelpe oss innad i fagbevegelsen. Vi blir aldri friske - selv om vi kan bli noe bedre.

Sekretæren i Samorg sa i et radioprogram ' Jeg hadde håpet at den løsemiddelforeningen var nedlagt'. - ja det skal vi love den dag den siste løsemiddelskadde er død.

Med den store innsatsen LO har gjort for å registrere, forby og regulere farlige stoffer, sammen med forbedringene i det indre miljø, så er det ingen grunn til å fraskrive seg ansvar for dem som ble skadet da man ikke var klar over hvor farlig dette var. I den forbindelsen har vi en del råd til dere som ikke er skadet enda. Si for eksempel ikke: Han kan ikke være løsemiddelskadet som greier det og det. Dere aner ikke hvor mye arbeid og krefter som ligger bak for å mestre en normal situasjon. I sin tid kunne jeg eksempelvis ikke lese mer enn titlene i 'BT' og det kunne ta timer. Etterpå husket jeg ikke noe av det hele.

Du sier ikke ustraffet til en av oss " slutt å tull, ta deg sammen, du greier det nok hvis du vil."

vanligvis er dette irriterende for alle, men en løsemiddelskadd kan bli rasende og kan kvittere med en blåveis, eller dette kan føre til depresjon. Vi er med andre ord labile og lett irritable. Familie og venner osv. vil registrere en snikende personlighetsforandring hos den som er skadet. Tretthet, - nedsatt konsentrasjonsevne, - og dårlig hukommelse, - manglende utholdenhet og fraværendhet. Han kan sovne i tide og utide men likevel ha problemer med nattesøvnen. Depresjoner som kan være livstruende for den som er skadet, med selvmordstanker og angst. Ofte syk med nedsatt immunforsvar, slimhinneinfeksjoner, halskatarr, astmabronkitt, eksem og allergier osv. Alt dette har jeg personlig vært igjennom

Hydrokarbonater (løsemidler) har den egenskapen at de er fettløsende og med lav fordampnings-temperatur. Ved kontakt og innånding skades dessuten hud og lungene. De tæs opp i blodsyste­met og transporteres ut i kroppens organer som blir skadet. Fettvevet rundt nervesyste­met blir skadet og det oppstår kortslutninger med store smerter over alt. Hjernesvinn er en alvorlig del av vår diagnose. Det oppstår en rekke følgeskader som ikke er godkjent i Norge som en del av diagnosen. I andre land har man akseptert følgeskader på hjerne,- nervesyste­met, - hjertet, - leveren, - huden, - nyrene, - luftveiene,- fosterskader,- kreftfare . Målemetodene: Psykologiske tester , nevrologiske, røntgendata og tomografi. Forskning og litteratur er kommet lenger i utlandet og mye forskning gjenstår. Man vet at løsemidler omdannes til metkolitt og andre giftstoffer i kroppen. De som vil vite mer om løsemiddelskader bør melde seg inn i LFFL, - innmeldingstal­ong er inne i brosjyren vår.

Et hefte fra AMS (arbeidsmiljø senteret) er en norsk utgave av Arbetarskyddfonden (svensk) og de gir en meget omfattende informasjon i skadenes årsaker og virkninger.

I Norge har vi hatt en enorm vekst i nye kjemikalieprodukter og økt forbruk av kunstige stoffer, følgelig måtte det bli en stor vekst av antall skader. Ca 200.000 er utsatt for løsemidler hvert år. 1980 årene er kalt løsemiddelskadene­s tiår. Forfatterforeningens formann Torvald Steen er hovedverneombud på Gaustad sykehus. Han har skrevet boken "ilden" om en løsemiddelskadets liv og problemer.

Til slutt vil jeg si at vi ikke er noen egentlig trussel eller økonomisk belastning for samfunnet. De som frykter at løsemiddelskadde skal ta en for stor jafs i trygdebudsjettet kan beroliges med at ikke bare livskvaliteten er redusert, men også livslengden slik at få av oss oppnår alderspensjon, og kan nyte godt av alderspensjonen.

Det brukes enorme ressurser på å redusere antall trygdede. Noen av våre medlemmer har gått som vadrepokaler i trygdesyste­met i over 8 år før de har fått en konklusjon.

Velinformert personell hevder uoffisielt at denne delen av syste­met er mer opptatt av helse som sysselsettingsfaktor, for å bekjempe arbeidsledigheten . Det brukes mer ressurser på å redusere tilgangen på trygdede enn hva som spares inn på i vår skadegruppe.

Sentrale personer i helsevesenet mener altså, at en mengde mennesker aktiviseres med store kostnader, og til ingen annen produktiv samfunnsnytte enn å forhindre at folk får hjelp.

Dette er en politisk bombe, som vil bli utløst dersom makthaverene ikke tar skjeen i en annen hånd.

Konklusjon:

Dersom det totale omfang av skader var blitt avdekket og denne gruppen hadde fått sine rettmessige krav innfridd, da ville det ha sprengt trygdebudsjettet, og forsikringspremiene ville ha skutt i været etter en flom av skadeerstatningssaker. Derfor overdrives begrensningene. Vi har inntrykk av at fagbevegelsens juridiske og medisinske engasjement for dem som er skadet er tregt og tilbakeholdende.

På direkte spørsmål til ledere på lokalplan i LO, har jeg fått følgende svar, "Jamen vår fagforening er medlem hos dere" og dermed har de ytt sitt til problemstillingen. Vi bør få ett konkret svar på om vi fremdeles er en del av LO sin medlemsmasse. Kan vi forvente oss et sterkere engasjement i fremtiden? Det er beklagelig at vi må gå til pressen og "skite i eget reir" for så å få gehør. Etterpå blir vi stemplet som illojale. Da får vi gjerne som reaksjon at siden vi beklaget oss i media kan vi ikke forvente noe osv. Kort sagt, hvordan vi enn vinkler dette, så ser det ut for at vi synder mot "solidariteten". Mye tyder på at solidaritetsbegrepet må omdefineres og at det er nødvendig. Søkelyset må rettes mot LO sine egne medlemmer uansett om de er yrkesaktive eller trygdet. Vi som arbeider for LFFL har tilegnet oss kunnskaper om løsemiddelskadene som burde være en verdifull erfaringsressurs for fagforbundene. Vi er ganske forbløffet over at der ikke forlengst er innledet et sterkere fruktbart samarbeide mellom oss, og de som kan bli skadet. Kanskje dette møtet kan bli starten på et slikt utvidet samarbeid.

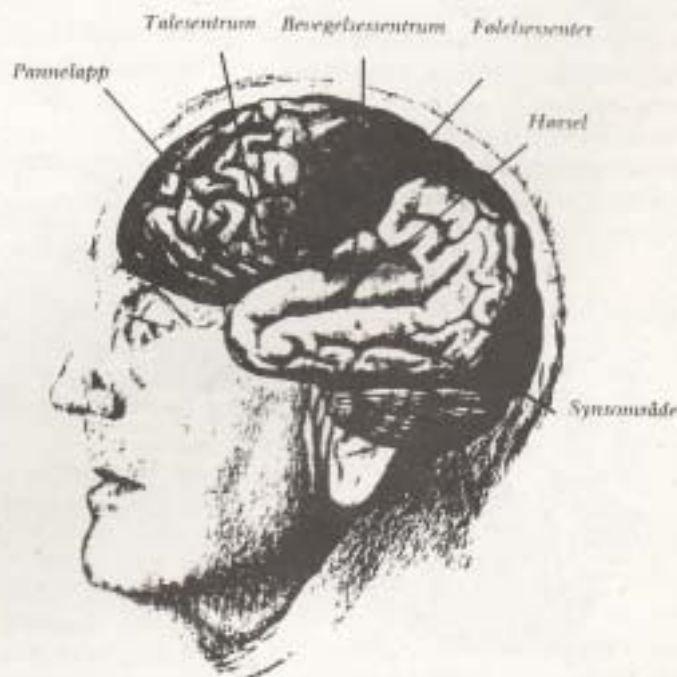
Vi stiller opp når dere måtte ønske det.

Nå har vi 40 minutter til spørsmål og svar.

Takk for oppmerksomheten.

Harry Ulich

Roggesv. 40
5062 Bønes
Telefon 55 12 16 71

I hjernen fins det ulike sentra (områder) med ulike oppgaver. En hjerneskade forårsaket av løsemidler er uheldelig. Løsemiddelskader på hjernen kan medføre alvorlige personlighetsforstyrrelser.

Hjernen og nervesystemet

Det er hjernen og nervesystemet som er mest utsatt. Mange symptomer — tegn på skader — er ganske vanskelige å fastslå med sikkerhet, og forekommer også blant mennesker som aldri har vært utsatt for løsemidler.

Viktige faresignaler er dårligere hukommelse, følelsesmessig personlighetsforandring og — på et senere stadium — reduisering av åndsevnen. Andre symptomer er unaturlig tretthet, svekket konsentrasjonsevne, hodepine, svettetokter, nedsatt kjønnsdrift etc.

Generelt sett er det snakk om en svekkelse av hele den psykiske helse.

Du glemmer kanskje hvor du parkerte bilen, kan ikke huske tre ting samtidig når du gjør innkjøp, mestrer ikke oppgaver i forbindelse med tillitsverv, glemmer å ta med det nødvendige verktøyet til en jobb som skal gjøres, kanskje også adressen til arbeidsstedet går i glemmeboka, kontrollerer overdrevet om døra er låst og om komfyren er slått av, er unormalt trett på fridagene og i ferien, blir lett-rørt og har lett for å gråte, blir overfølsom og irritert for det minste, overreagerer på ting som skjer og som egentlig er nokså bagatellmessige.

Hjertet

Hjertet er utsatt for økt risiko, men på langt nær i samme grad som hjer-

nen og nervesystemet. Hjerteskade og plutselig dødsfall kan inntreffe ved akutt forgiftning av tri og andre løsemidler med klor.

Benmargen, der blodet dannes, kan også påvirkes av løsemidler. Benzen kan gi opphav til blodkreft og andre blodsykdommer.

Leveren

Lever-skader etter eksponering for løsemidler kan utvikle seg over lengre tid. Symptomene er vanskelige å iakttå. Kombinasjonseffekten mellom moderate mengder alkohol og løsemidler kan virke uheldig på leveren. Dette gjelder også når alkohol har vært inntatt. Leks. kvelden før en arbeidsdag. Alvorlige lever-skader kan bli resultatet av store doser av visse løsemidler.

Huden

Løsemidler tørker ut huden. De løser opp fett i hudens beskyttende lag, og øker mottageligheten for stoffer som kan skade huden ytterligere. Stadig hudkontakt med løsemidler vil gjøre huden irritert, rød og sprukken. Det klør, flasser og gjør vondt, og kan utvikles til irritasjonseksem. Faren for å få allergisk kon-

takteksem øker når huden er irritert av løsemidler. Som oftest opptrer symptomene på hendene.

Nyrene

Langvarig eller kronisk nyrebetennelse kan forårsakes av enkelte løsemidler.

Luftveiene

Løsemidler kan irritere slimhinnene.

Fosterskader

Fleire løsemidler mistenkes for å kunne fremkalle forandringer i arveanleggene. Løsemidler i morens blod overføres til fosteret og kan gi fosterskader og aborter. Gravide kvinner bør derfor unngå jevnlig eller spesielt kraftig påvirkning av løsemidler. Mistanken om at noen løsemidler kan skade kjønnscellene gjør at også mannens arbeidsmiljø kan ha betydning. Løsemidler i farens arbeidsmiljø kan være en mulig årsak til uønsket barnløshet eller unormale svangerskapsforløp. Løsemidler kan også bli tilført barnet gjennom morsmelken.

Kreftfare

Kreftisiko er kartlagt for et fåtall løsemidler. Selv om det er en alminnelig oppfatning at kreftfaren blant løsemiddeleksponerte arbeidere ikke er større enn for andre grupper, er det kjent at et løsemiddel som benzen kan gi blodkreft (leukemi). Andre kreftfremkallende løsemidler er trikloretylen, diklorethan, karbontetraklorid og kloroform.

Kunnskapene på dette området er langt fra fullstendige, og det pågår stadig forskning omkring løsemidler og kreft.

fastsatt ved spesialistuttalelse vil jeg anbefale deg å anke over saksbehandlingen.

Når yrkesskadeerstatning utbetales har du valget mellom *månedlige beløp* eller *engangsubetaling*. De aller fleste tar beløpet som en engangssum, men det er egentlig ikke lønnsomt. Når engangssummen regnes ut, tas utgangspunkt i gjennomsnittlig levealder på bakgrunn av statistikk fra 50-årene. Gjennomsnittlig levealder er lenger i våre dager, og da blir erstatningen for lav. Dessuten bygger utregningen på at du oppnår 6% realrente på utbetalingen. Med inflasjon på ca 2,5% må du da oppnå bankrente på 8,5% før det lønner seg å ta ut beløpet som en engangssum, og der er jo ikke mulig i dag.

Trygden dekker en rekke typer utgifter. Mest praktisk er grunnstønad til dekning av ekstrautgifter. For eksempel kan nevnes utgifter til tekniske hjelpemidler for å bedre funksjonsevnen, ekstrautgifter til fordyret kosthold, telefon og klær. Ved alvorlige skader eller sykdommer kan også hjelpstønad til særskilt tilsyn og pleie være aktuelt. *Det kan tilstås høyere stønadssatser i yrkesskade og yrkessykdomssaker enn i andre saker.*

Trygden skal også dekke *utgifter til medisiner* når du har godkjent yrkesskade eller yrkessykdom. Trygdekontoen har plikt til å gi veiledning om hvilke rettigheter du har etter loven. Bruk din rett til å få informasjon. Særlig er dette viktig i forbindelse med utgifter, der det er et omfattende regelverk som det er tungt å orientere seg i. Trygden bruker ofte lang tid på å forberede vedtak. I praksis hjelper det å purre på trygden når saksbehandlingen tar lang tid. Hvis du ikke "maser" blir saken din lett liggende nederst i bunken. Ta derfor kontakt med trygdekontoen med jevne mellomrom og hør hvordan saksbehandlingen ligger an.

FORSIKRINGER

Bruk tid på å sjekke hvilke forsikringer

som kan tenkes å komme til utbetaling på ved skade eller sykdom. Sjekk om du har ulykkesforsikring, livsforsikring med uførekapital, pensjonsforsikring eller gjeldsforsikring. Sjekk om du er dekket gjennom egne forsikringer, forsikringer tegnet av fagforening, av arbeidsgiver eller gjennom ektefelles forsikringer. Det er få som har full oversikt over hvilke forsikringer de har, og du kan gå glipp av betydelige beløp dersom du ikke finner ut hvilke forsikringsavtaler som er aktuelle.

På ulykkes- og sykeforsikring gjelder en meldefrist på ett år fra du blir kjent med forholdene som begrunner kravet. Dessuten får du renter først fra én måned etter at skademelding ble sendt til forsikringsselskapet. *Send derfor skademelding så tidlig som mulig.* Er du i tvil om det blir en varig skade bør du uansett sende inn skademelding for sikkerhets skyld.

På alle typer forsikringer gjelder dessuten en *tre års foreldelsesfrist*. Fristen løper fra tidspunktet da du har oppfordring til å ta saken opp. Ikke vent til du har vedtakene i trygdesaken før saken tas opp med forsikringsselskapet. I noen saker vil det være for sent. Vær oppmerksom på at skademelding eller krav ikke stanser foreldelsesfristen. Fristen stanses ved å innlede søksmål eller ved aksept fra forsikringsselskapet. Du bør så raskt som mulig be om en skriftlig bekreftelse fra forsikringsselskapet på at foreldelse ikke vil bli påberopt. Hvis du ikke får slik bekreftelse, eller forsikringsselskapet hevder at kravet er foreldet, bør du få dette vurdert av advokat. Avslaget kan klages inn for forsikringsselskapenes interne klagenemnder, eller inn for Forsikringsskadenemnda. Du kan også reise søksmål. De interne nemndene i forsikringsselskapene blir som "bukken som skal passe havresekken". Jeg anbefaler deg i stedet å bruke Forsikringsskadenemnda. Da får du overprøvet avslaget av en nøytral instans. Når du krever at saken behandles i nemnda vil den bli forbe-

redt av advokatene ved Forbrukernes Forsikringskontor. Min erfaring er at de gjør en god jobb. Saksbehandlingen for nemnda er raskere enn for domstolene. Dessuten er den gratis, mens det kan være svært dyrt å reise søksmål.

Det er en 6 måneders klagefrist i en del forsikringssaker. Pass på å overholde fristen, da du ellers mister retten til å få klagen behandlet.

ERSTATNING

Erstatning kan i de fleste saker kreves fra forsikringsselskap, fordi arbeidsgiver har hatt plikt til å tegne yrkesskade-forsikring fra 1.januar 1990. Vær oppmerksom på at det kan oppnås erstatning også hvis arbeidsgiver har unnlatt å tegne forsikring, da fremmes kravet overfor "Yrkesskade-forsikringsforeningen".

Før 1990 hadde mange bedrifter frivillig forsikring. I noen saker der det ikke er forsikring kan det være aktuelt å fremme kravet direkte overfor bedriften.

Aktuelle ytelser er mænerstatning (erstatning for tapt livsutfoldelse), erstatning for inntektstap og erstatning for utgifter. Dersom den som forårsaket skaden har opptrådt grovt uaktsomt kan det i tillegg kreves erstatning for tort og svie fra vedkommende person. Mange tror at de må bli uføre for å ha rett til erstatning. Vær oppmerksom på at du uansett kan kreve mænerstatning hvis du har medisinsk ivaliditet på minst 15%. Dessuten kan du kreve dekket inntektstap selv om du er i full jobb. Inntektstap kan f.eks. oppstå hvis du på grunn av yrkesskade eller yrkessykdom ikke lenger kan jobbe skift, må omplasseres til lavere betalt arbeid eller ikke lenger makter å arbeide overtid. Du kan selvsagt også kreve dekket utgifter selv om du er i full jobb.

Forsikringsselskapene bruker enhver mulighet til å avslå eller redusere erstatningen. Hvis du f.eks. får vite at din skade eller sykdom "ikke er dekningsmessig" eller "konstatert for

polisens tilgangsdato" bør du få dette sjekket nærmere. I en del saker er ikke avslagene holdbare og du risikerer kanskje å tape enormt mange penger hvis du godtar avslaget.

Beregning av personskadeerstatning er komplisert, og de færreste er tjent med å håndtere sin sak på egen hånd. Normalt plikter forsikringsselskapet å betale utgiftene til advokatbistand. Gjennom fagforeningsmedlemskap kan du ha krav på advokatbistand uansett. Husk at personskadeerstatning er et spesialisert område, og du bør ikke gå til hvilken som helst advokat. Din organisasjon vil være behjelpelig med å finne frem til spesialist.

Erstatningsoppgjør ved skader og sykdom konstatert etter 1. januar 1991 skjer etter forskriften om *standarderstatning*, som innebærer forenklet oppgjør. Noen forsikringsselskaper hadde også før dette tidspunkt regler om standardisert erstatning. En utbredt misforståelse er at det da ikke er behov for advokat. Det forekommer imidlertid også ved standardisert erstatning de reneste skamtilbud fra forsikringsselskapene, og advokatbistand bør etter min mening brukes ved slike oppgjør.

Vær spesielt oppmerksom på disse tingene:

- Forsikringsselskapene spør ikke om du har utgifter på grunn av skaden. Hvis du kan sannsynliggjøre at du har hatt eller kommer til å ha slike utgifter, har du krav på dekning selv om du ikke har kvitteringer. En typisk post som ofte utelates er utgifter til innleie av hjelp fordi skaden gjør det umulig å ta seg av vedlikeholdsarbeid, oppussing o.l. på egen bolig.
- Den som har en skade eller sykdom får ofte hjelp fra sin familie uten at det betales for tjenestene. Forsikringsselskapene tilbyr ingen betaling for slikt arbeid. De er imidlertid forpliktet til å betale hva det ville kostet å leie inn tilsvarende tje-

nester. Forsikringsselskapene hevder noen ganger at utgiftene ikke dekkes når trygden har avslått å dekke utgiftene. Det er ofte ikke holdbart fordi trygden følger andre regler.

- Forsikringsselskapene trekker fra sparte reiseutgifter som du tidligere hadde til og fra jobb når erstatningen for inntektstap regnes ut. Kjøpte du bil til og fra jobben bruker de nesten alltid statens standardsatser. Hvis du hadde en økonomisk bil blir fradraget for stort og erstatningen for lav. Det bør du selvsagt ikke godta.
- Hvis du blir ufør, og din ektefelle også oppbeholder pensjon reduseres grunnpensjon med 25%. Forsikringsselskapene tilbyr erfaringsmessig ikke dekning av slikt tap uten at du krever det.
- Forsikringsselskapet gjør gjerne fradrag i erstatning for utbetaling på forsikring du selv har tegnet. Det skal imidlertid normalt ikke foretas fradrag med mindre utbetaling på din egen forsikring kommer opp i nærmere en million kroner.
- Sjekk at riktige inntektsopplysninger er lagt inn i utregningen av inntektstap. *Lønn uten skaden* skal legges inn med alle faste og variable tillegg, antatt overtid og feriepenge. Ofte tar ikke forsikringsselskapet med alle tillegg, og da blir erstatningen for lav. *Lønn med skaden* skal legges inn som din faktiske inntekt. Sjekk at det ikke ligger etterbetalt pensjon fra tidligere år i lønn med skaden ved beregningen av framtidig tap. Du blir erstatningen for lav. Dessuten bør du sjekke at såkalte "garantitillegg" til uførepensjonen tas ut av inntekt med skaden når framtidig tap skal regnes ut. Uttrykket "garantitillegg" er misvisende fordi slike tillegg faller bort nokså raskt. Hvis tillegget

ikke tas ut av erstatningsberegningen blir erstatningen for lav.

- Ofte er det nødvendig å innhente uttalelse fra lege i forsikringssaken. Uttalelse fra leger varierer sterkt, det finnes f.eks. en sak der en lege fastsatte invaliditetsgraden til 15% og en annen fastsatte graden til 90%. Du bør ikke godta at forsikringsselskapet ensidig utpeker hvilken lege som skal spørres.
- Bruk din rett til å kreve foreløpige utbetalinger på forsikringen. Forsikringsselskapene tilstår deg sjelden foreløpige utbetalinger hvis du ikke krever det.
- Hvis du har "dobbeldekning" har du krav på utbetaling på den forsikring som gir høyeste beløp. F.eks. vil en bilulykke i arbeid være dekket både av bilansvarsloven og av yrkesskadeersikringsloven. Sjekk at det virkelig blir regnet på begge forsikringer for å finne ut hva som gir høyest utbetaling.
- Hvis du på grunn av yrkesskaden eller yrkessykdommen ikke lenger klarer å gjøre husarbeid i hjemmet, kan du ha krav på erstatning som svarer til kostnaden ved å leie inn hjelp til å gjøre husarbeidet. Forsikringsselskapene tilbyr ikke slik erstatning uten at du krever det.

SKATT

Hvis du er på attføring har du rett til halvt *særfradrag*, og hvis du har uførepensjon kan du trekke fra helt særfradrag på selvangivelsen. Du får bare slikt fradrag om du krever det. Mange mister fradraget fordi de glemmer å ta det med i selvangivelsen.

Hvis du har fått utbetalt erstatning fra forsikringsselskap er erstatning for inntektstap i fortid og renter skattepliktig, mens erstatning for utgifter, for framtidig inntektstap og mænerstatning er skattefri. Fra forsikringsselskapet

bør du kreve kopi av oppgaven som sendes til ligningskontoret, og sjekke om fordelingen på de ulike erstatningsposter stemmer. Vær særlig oppmerksom på at forsikringsselskapene har en lei tendens til å bake renter inn i beløpet for inntektstap. Da får du brutto-skatt på rentene, som kun skal beskattes med nettoskatt. Det bør du protestere på.

Når inntektstap i fortid er utbetalt for flere år, vil ligningskontoret likevel beskatte beløpene samlet på utbetalingsåret. Det blir ofte en stygg restskatt når erstatningsutbetalingen blir beskattet på toppen av annen inntekt. Heldigvis kan skatten reduseres noe. Be ligningskontoret regne ut hva restskatten blir når du har levert selvangivelse året etter. Betal inn restskatten rett før 1.april, som er siste frist for å unngå "strafferenter". Når ligningen legges ut om høsten søker du straks skatteutvalget om nedsettelse av skatt hvis du kommer bedre ut om erstatningen var beskattet på årene erstatningen hører til. Det er normalt kurant å få innvilget slik søknad.

SØRG FOR ORDEN I PAPIRMØLLA!

Ta vare på alle papirer fra trygden og fra forsikrings-selskapene. De kommer til nytte hvis du må få en advokat til å se på saken. Behold alltid en kopi av brev du selv sender. Når det er snakk om å sende anker eller annet som det er frister på, anbefaler jeg deg å sende brevet rekommandert slik at du senere kan bevise at fristen er overholdt. Ta vare på alle kvitteringer hvis du har utgifter på grunn av skaden. Du kan da dokumentere at du har hatt utgiften.

GODTA IKKE ET DÅRLIG OPPGJØR!

Mange får følelsen av at de fremmer urimelige eller for høye krav når de er blitt utsatt for skade eller sykdom. Tilbudet var lavt, men forsikringsselskapet ville vel ikke lure meg, tenker

de fleste. Sannheten er at sakene løses gjennom forhandlinger, og at forsikringsselskapet først gir deg et lavt tilbud for å ha noe å forhandle på. *Hvis du godtar første tilbud kommer du dårlig ut.* Samtidig trekker ofte saken ut så lenge at mange ikke orker mer, og godtar en elendig erstatning.

Mange orker heller ikke mer fordi de føler seg mistrodd, det antydes "aggravasjon", "simulering" eller "rentenevrose". Trekk på den støtte du kan få fra familie, fagforening eller andre organisasjoner du er tilknyttet, og be dem bistå deg i forbindelse med papirarbeid, møter og forhandlinger.

HUSKELISTE

TRYGD:

- * **Kontroller at du får yrkesskade-fordeler på din uførepensjon.**
- * **Sjekk at trygden har brukt riktig inntekt på skadetidspunktet ved beregning av uførepensjon.**
- * **Sjekk at yrkesskadeerstatning er tilstøtt etter invaliditetsgraden som er satt i spesialuttalelsen.**
- * **Bruk din rett til å se saksdokumentene.**

FORSIKRING:

- * **Bruk tid på å sjekke alle aktuelle forsikringer for å se om de kan gi utbetaling.**
- * **Send skademelding så snart som mulig på aktuelle forsikringer.**
- * **Send klagemelding klage til Forsikringsskadenemnda på avslag du er uenig i, og husk å overholde klagefrister på 6 måneder.**

ERSTATNING:

- * **La deg bistå av advokat om mulig, også ved standardisert erstatning.**
- * **Få alltid forsikringsselskapenes inntektstapsberegninger sjekket.**
- * **Godta ikke at forsikringsselskapene ensidig utpeker hvilken lege som skal avgi spesialistuttalelse.**
- * **Bruk din rett til å kreve foreløpig utbetalinger før saken er ferdigbehandlet.**

RETTELSE

I forrige nummer av syndrom stod det en artikkel skrevet av Anne-Marie Jensen. I denne var det en skrivefeil. Anne Brit Westerheim var sitert og det riktige skal være;

Ved RIT : I 1989 var 60 personer til etterundersøkelse. 47 av disse var anbefalt omplassert til ikke-eksponert arbeid.

NORSK KJEMISK INDUSTRIARBEIDERFORBUND:

Håndbok for tillitsvalgte og verneombud

Som kjent så utarbeidet Kjemisk Forbund og Landsorganisasjonen i Norge ovennevnte håndbok som også LFFL har benyttet.

Etter Lov om yrkesskadetrygd trådte i kraft er de siste avsnitt i boka noe foreldet, og i den sammenheng har det vært vurdert en revisjon av håndboka. I og med at det nå er vedtatt en lov som dekker området og som vil forenkle prosessen mot en erstatning vil ikke håndboka bli revidert. Det som nå blir tilbudt er en trykksak som er utarbeidet av advokat Lars Olav Skårberg, L.O. Denne trykksaken inneholder de elementer som den enkelte har behov for og kan erstatte den tidligere håndboka.

Vi trykker hele brosjyren i dette nummer av SYNDROM.

red.

LFFL-PINS (JAKKEMERKE)

Har du ennå ikke fått kjøpt deg en LFFL-pins har du fortsatt muligheten. Du kan henvende deg til ditt lokallag, eller direkte til vår egen Odd Evensen. Han har sitt eget trykkeri og sitter inne med noen pins ennå. Han har trykket pins i et opplag av 1000, og dette skulle rekke til alle våre vel 800 medlemmer. Prisen er kr 15,- + porto.

Ring eller skriv til Odd Evensen på denne adressen:

Odd Evensen, postboks 2064 Posebyen, 4602 Kristiansand
tlf: 38 02 91 80 eller fax nr. 38 02 00 77

Utgitt av Landsforeningen For Løsemiddelskadde

Postboks 9217 Grønland
Telefon : 22 17 02 55
Telefax : 22 17 61 77

Ansvarlig redaktør : Roald Fønnes Øyjordsveien 71 5035 BG-SANDVIKEN
Redaktør: Harry Ulich Rogges vei 40 5062 BØNES
Trykkeri : Offset-Trykk A.S. Ø.Sandviksv.10. 5035 BG - SANDVIKEN

Tlf : 55 95 08 80
Tlf : 55 12 16 71
Tlf : 55 31 58 10

Lederens hjørne

På vegne av det nye styret og meg selv vil jeg takke for den tillit dere viste oss på årskonferansen.

Først vil jeg presentere meg selv.

Jeg er 49 år, gift og har 3 voksne barn. Min yrkeskarriere startet i malerfaget hvor jeg tok svennebrev i 1964. Mine skader fikk jeg i 60-årene. Deretter slet jeg meg så gjennom ingeniøruddannelse og praktiserte som ingeniør i 12 år. Innimellom dette underviste jeg på yrkesskole. I begynnelsen av 70-årene ble jeg utredet som løsemiddelskadd og det ble konstatert at mine fysiske plager skyldtes arbeidsmiljøet. Jeg kom med i LFFL i Hordaland i 1990 og var nestleder i noen år og ble så valgt til leder i 1992 og har vært det siden.

Med et godt samarbeid og aktive styremedlemmer mener jeg at Hordaland lokallag fungerer godt selv om jeg deler min tid mellom hovedstyret og lokallaget. Med noen lærerrike år bak meg tror jeg at jeg kan bidra med noe for felles mål. Mange krevende utfordringer venter på å bli løst, så det er spennende å ta fatt på oppgavene. Når vi legger sammen alle gode krefter som finnes i LFFL, er vi sterke. Det er i lokallagene arbeidet drives og vi i hovedstyret skal være inspirasjon til at noe blir gjort. Lokalstyrene må styrkes for å mestre de utfordringene vi står ovenfor.

Det arbeides med informasjon til alle lokallag og kontaktpersoner som vil komme ut ganske snart.

På vegne av hele hovedstyret ønskes alle en riktig god sommer

Roald Fønnes

LOKALLAG OG KONTAKTPERSONER PR.JUNI 1994

Akerhus LFFL
v/Thorleif Thyrum
Smedalsveien 5
2050 JESSHEIM
Tlf: 63 97 33 91

Aust-Agder LFFL
v/Frode Salvesen
Fagforeningens hus
Nedre Tyholmsvei
4800 ARENDAL
Tlf: 37 02 81 50
37 02 44 19

Østfold LFFL
v/Snefrid Skaar Olsen
Bekkeveien 1
1700 SARPSBORG
Tlf: 69 14 50 62

Hordaland LFFL
v/ Roald Fønnes
Øyjordsveien 71
5035 BG-SANDVIKEN
Tlf: 55 95 08 80

Oslo LFFL
v/ Eldbjørg Juvik
Edv.Munchsvei 59
1063 OSLO
Tlf: 22 32 00 13

Buskerud LFFL
v/ Arne Ødegård
Vikveien 22
3050 MJØNDALEN
Tlf: 32 87 47 24

Sogn og Fjordane LFFL
v/ Norvald Husetuft
6837 HOLSEN
Tlf: 57 82 47 63

Rogaland LFFL
v/ Knut Tore Bøe
Nadalsbergstubben 16
4300 SANDNES
Tlf: 51 63 17 50

Sør-Trøndelag LFFL
v/ Dagfinn Olsen
Håkon Herdebreis vei 4
7046 TRONDHEIM
Tlf: 73 91 32 84

Vestfold LFFL
v/ Eva Kristensen
Lørteveien 2
3123 TØNSBERG
Tlf: 33 36 89 73

Telemark LFFL
v/ John Andren
Postgrunnveien 19a
3730 SKIEN
Tlf: 35 52 12 83

Oppland LFFL
v/ Magne Hovda
Bergasvingen
2900 FAGERNES
Tlf: 61 36 05 81

Nordland LFFL
Region sør
v/Anne-Marie Jensen
Tiurveien 20
8616 BÅSMOEN
Tlf: 75 16 95 21

Nordland LFFL
Region Bodø og Salten
v/ Kyrre M.Hansen
Postboks 93
8160 GLOMFJORD
75 75 4 18

Vest-Agder LFFL
v/Lars Kristian Hille
Boks 168
4501 MANDAL
Tlf: 38 26 11 65

Hedmark LFFL
v/ Tor Erling Løvbakk
Skredderstua
2323 INGERBERG
Tlf: 62 59 56 34

Løsemiddelforeninga i
Møre og Romsdal
v/ John Vinje
Parkgata 26
6003 ÅLESUND
Tlf: 70 12 30 03

Troms LFFL
v/ Nils R.Kirkvik
Fossmoveien
9200 BARDUFOSS
Tlf: 77 83 34 19